

Selektieve nestkasten in België

Door Henri Wille

Alom ter wereld worden de meest merkwaardige endemische fauna's en flora's (b.v. die van alle Stille Oceaaneilanden) het zwaarst bedreigd door het invoeren van vreemde, meestal aan de menselijke kultuur gebonden elementen, die door hun grotere aanpassingsmogelijkheden de zoveel meer gespecialiseerde en derhalve ook meer kwetsbare inheemse soorten zeer zware slagen toebrengen. Wat de ornithologie betreft zijn het de ingevoerde honden, katten, geiten, mangoesten, ratten, maar ook mussen en spreeuwen die aansprakelijk dienen gesteld te worden voor de brutale vermindering en zelfs de verdwijning van heel wat merkwaardige vogelsoorten die onze rode en zwarte lijsten vullen wanneer wij op wereldschaal de meest bedreigde of uitgeroeide soorten opsommen.

Maar ook in onze gewesten grijpt een gelijkwaardig verschijnsel plaats, sinds de demografische en technische explosie van de laatste 50 jaren ook bij ons het voortbestaan van onze meest typische vogels komt belagen. Ook hier worden de vrijgekomen ruimten steeds dadelijk in bezit genomen door onze kultuurvolgende vogelsoorten, zoals de overal doordringende kraaien en meeuwen, fazanten, houtduiven, spreeuwen, merels, mussen en wellicht nog heel wat meer soorten die bij de steeds verder grijpende menselijke expansie meer voordeel dan nadeel ondervinden...

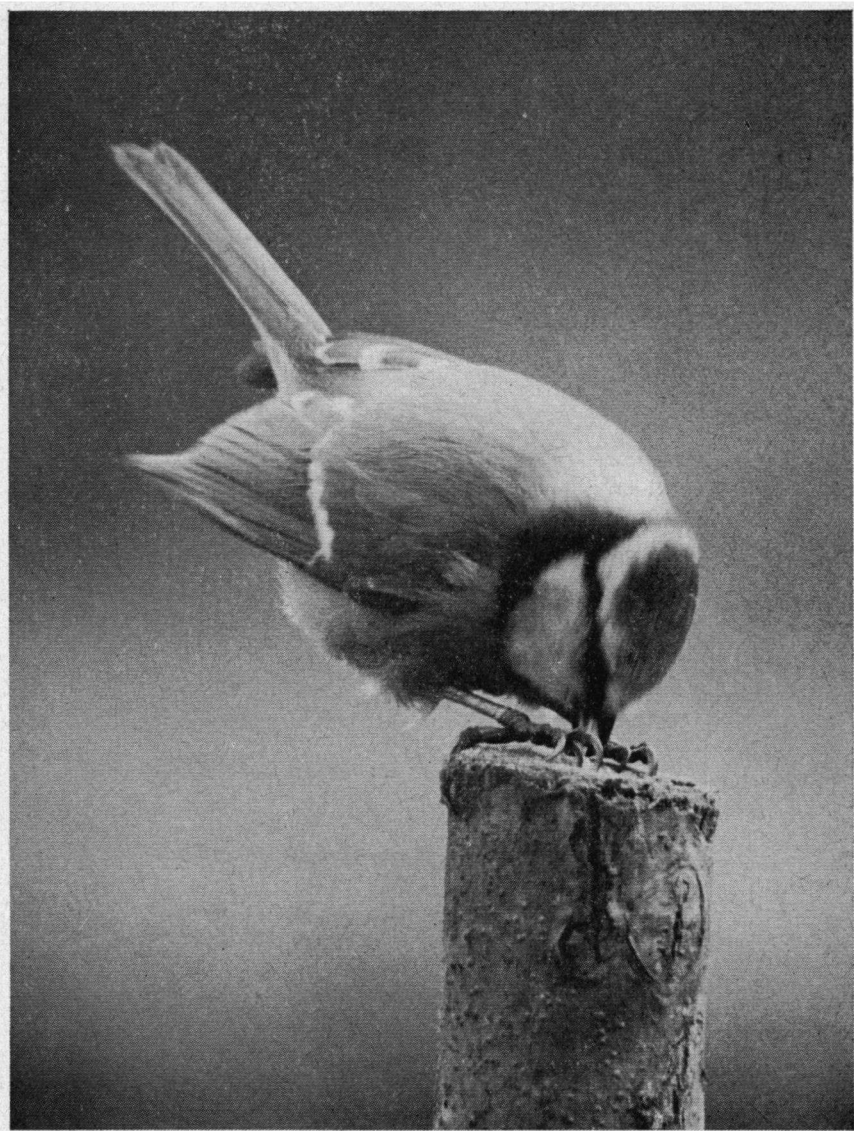
Deze evolutie komt uiterst sterk tot uiting wanneer wij de huidige toestand van onze holtenbewonende vogelsoorten onderzoeken: hier krijgen wij immers een dubbele druk in de verkeerde richting, enerzijds door het steeds schaarser worden van het aanbod beschikbare boomholten (de moderne bosbouwer verwijdt alle oude, zieke en knoestige bomen!) anderzijds echter ook omwille van het verhoogd aantal competitoren van allerlei aard. Het invoeren van vele nieuwe boomsoorten bracht heel wat meer diversiteit in het boslandschap doch werkte ook een toename van heel wat holtebewonende diersoorten in de hand, die soms geduchte rivalen kunnen zijn voor de vogels. Zelfs insecten als wespen, hommels, mieren e.d. zijn hieronder te rangschikken, net als sommige slakken, eikel- en hazelmuizen en vanzelfsprekend de kultuurvolgende spreeuwen, kauwen, holenduiven en beide mussensoorten, zonder dan ook nog de zo aanpassingsrijke koolmees te vergeten, die sterk profiteert van vele menselijke

invloeden op het landschap, zoals aanleg van parken, wintervoeding, brievenbussen(!), melkflessen en wat weet ik meer... In elk geval zaken die in het oerlandschap totaal ontbraken.

De vraag kan zelfs gesteld worden of ook de pimpelmees in sommige gevallen niet als een even opdringerige kultuurvolger kan beschouwd worden. Maar hierop denken wij (voorlopig toch!) negatief te kunnen antwoorden, om volgende redenen: 1) pimpelmezen blijven steeds veel verdraagzamer ten opzichte van de andere soorten; 2) het oorspronkelijk veel uitgestrekter loofbos moet wellicht meer pimpeltjes hebben gehuisvest dan de parkbossen, die er thans voor in de plaats komen, wat niet zo evident lijkt voor de koolmees; 3) de aanpassing aan onze moderne cultuur gebeurt steeds sneller bij de koolmees, zoals wij b.v. best kunnen zien bij het bewonen van allerlei types kunstmatige nestgelegenheden, tot brievenbussen en dergelijke toe; 4) de aangroei van de pimpelmees blijft steeds onder die van zijn sterkere en vindingrijkere aanverwant, en dat lijkt ons thans nog het sterkste argument.

Wat dienen wij echter in dat opzicht te vertellen over het plaatsen van nestkasten door de mens zelf tijdens de jongste eeuw? Het hoofddaccent werd daarbij steeds gelegd op de onbetwistbaar opvoedende waarde van deze vorm van vogelbescherming voor de massa, waardoor de ganse zaak zodanig populair is geworden dat thans vooral in menselijke agglomeraties nestkasten worden aangebracht, met als hoofdbekommernis om het even welke kwantitatieve bezettings-maxima te bereiken, veel meer dan een kwalitatieve verbetering van onze vogelstand na te streven door het verhogen van onze meest bedreigde vogelsoorten. Van louter natuurbeschermingsstandpunt uit bekeken kan de vraag zich zelfs stellen, of thans de klassieke nestkast-actie, zoals hierboven beschreven, niet veeleer als een verliespunt voor de gespecialiseerde soorten zoals matkop- en glanskopmees, zwarte mees, kuifmees, gekraagde roodstaart, bonte vliegenvanger, boomkruipers, boomklever, draaihals, winterkoning en andere nog zeldzamere nestkastbewoners dient beschouwd te worden? Met andere woorden, zijn wij niet bezig ons natuur-patrimonium nog meer te verarmen precies door het plaatsen van nestkasten?

Het antwoord hierop kan enkel gegeven worden na vele jaren onderzoek, waarbij de evolutie van de verschillende soorten kan gevolgd worden in meerdere gebieden: dan eerst kunnen wij te weten komen of voornoemde soorten erop vooruit of achteruit gegaan zijn tijdens die periode. Wij beschikken niet over dergelijke gegevens, tenminste niet tijdens een voldoende aantal jaren, om gevolgtrekkingen te maken. Maar de vele losse gegevens uit diverse gebieden afkomstig, zowel uit België, Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië en andere landen, konden ons slechts telkens een nieuwe bevestiging brengen van het feit, dat zowat overal de voornoemde en zeer gewenste hollenbroedende vogelsoorten slechts in uiterst klein aantal door de geplaatste nestkasten werden aangetrokken! Integendeel wordt de bedreiging uitgaande van de niet in het harmonisch natuur-

PIMPELMEES / Foto Rens Veenstra

evenwicht passende soorten als huismus, spreeuw en ringmus (vooral) in zelfs de beste biotopen met het jaar groter, en dat precies tengevolge van de vele nestkasten die steeds talrijker worden geplaatst ten behoeve van de „vogelbescherming”! Dat het eerste feit een gevolg is van het tweede ligt zo voor de hand en werd overigens in vele gevallen door rechtstreekse waarnemingen bewezen. Persoonlijk zagen wij b.v. hoe indringende ringmussen verschillende mezenbroedsels vernielden, zelfs vele jongen de honger dood deden sterven door er bovenop te gaan plaats nemen en aldus het

voederen door de ouders te beletten (Wingene en Beernem/West-Vlaanderen, in 1965).

Dank zij gegevens uit de jaren 1963 tot 1966 die wij in België konden verzamelen uit diverse bronnen (in totaal 1.290 nestkast-data) en die ons voor Nederland verstrekt werden door de heren Stam (Universiteit Leiden) en Westra (Instituut voor Ecologisch Onderzoek te Arnhem) konden wij de hierboven geschetste toestand enigszins in cijfers uitdrukken (voor Nederland 5.058 gegevens, dus voor beide landen 6.348); om een vergelijking mogelijk te maken tussen beide landen hebben wij alle gegevens per soort uitgerekend op een gemiddelde van 1.000 nestkasten. Zo bekwamen wij de de hiernavolgende bezettingscijfers:

Koolmees:	2.291	(Ned.)	—	310	(Belg.)	of	453	en	240	per	1.000
Ringmus:	249	(")	—	138	(")	"	49	"	107	"	"
Huisbus:	24	(")	—	7	(")	"	5	"	5	"	"
Spreeuw:	197	(")	—	6	(")	"	39	"	5	"	"

Kultuurvolgers:

= 2.761 (in Ned.) — 461 (in Belg.) = 546 en 357 per 1.000 nestkasten

Pimpelmees:	494	(Ned.)	—	148	(Belg.)	of	98	en	115	per	1.000
Matkopmees:	4	(")	—	2	(")	"	1	"	2	"	"
Glanskopmees:	6	(")	—	5	(")	"	1	"	4	"	"
Zwarte mees:	89	(")	—	11	(")	"	18	"	9	"	"
Kuifmees:	9	(")	—	5	(")	"	2	"	4	"	"

Gespecialiseerde mezen:

= 602 (in Ned.) — 171 (in Belg.) = 120 en 134 per 1.000 nestkasten

Gekr. roodst.:	303	(Ned.)	—	24	(Belg.)	of	60	en	19	per	1.000
Winterkoning:	3	(")	—	1	(")	"	1	"	1	"	"
Boomkruiper:	13	(")	—	2	(")	"	3	"	2	"	"
Boomklever:	28	(")	—	1	(")	"	6	"	1	"	"
Bonte vlieg:	113	(")	—	0	(")	"	22	"	0	"	"
Draaihals:	26	(")	—	1	(")	"	5	"	1	"	"
Roodborst:	0	(")	—	1	(")	"	0	"	1	"	"

Andere gespecialiseerde

soorten: = 486 (in Ned.) — 30 (in Belg.) = 87 en 25 per 1.000 nestkasten

Alle gespec.

soorten: = 1088 (in Ned.) — 201 (in Belg.) = 217 en 159 per 1.000 nestkasten

In totaal: 3.849 (Ned.) — 662 (Belg.) of 763 en 516 per 1.000 nestkasten

In Nederland zijn de totaalcijfers heel wat beter, wellicht omdat daar in gemiddeld betere biotopen werd gewerkt, doch niettegenstaande dat waren in België de gespecialiseerde mezensoorten beter vertegenwoordigd, terwijl in Nederland bedenkelijk hoge aantallen koolmezen en spreeuwen voorkwamen. Het ringmusprobleem is in België wel scherper gesteld, tenminste buiten de Ardennen (waar de soort bijna niet voorkomt). Maar zowel België als Nederland tellen heel wat meer kultuurvolgende soorten (546—357) dan andere (217—159) in de op de normale wijze aangebrachte nestkasten die hier in aanmerking kwamen. Wij menen dit resultaat wel degelijk als een negatief antwoord op de hierboven gestelde vraag te moeten interpreteren, zodat wij besluiten dat *wij onze in holten broedende*

*De matkopmeeis lijkt een voorkeur te hebben voor nestkasten van ongeverfd hout.
Foto R. Blansaer / Belg. Natuur- en Vogelreservaten.*

vogelstand in België en Nederland geen slechtere dienst kunnen bewijzen dan op de hierboven vermelde wijze verder te werken met nestkasten!

II. De „selektieve” nestkastenactie

De grote vraag is dan natuurlijk hoe het wel zou moeten om meer bevredigende resultaten te bekomen? Sinds 1948 hebben wij daarop zeer intensieve onderzoeken verricht en sinds 1962 konden wij aldus in België in het kader van een door de Belgische Natuur- en Vogelreservaten ondernomen nationale actie nagenoeg 50.000 zogenaamde „selektieve” nestkastjes aanbrengen in alle geschikte bossen van het land, in niet minder dan 270 Belgische gemeenten en in meer dan 400 domeinen. Tot op heden konden wij aldus hierover 47.689 nestkastgegevens verzamelen, die wel zeer positief aan de gegeven doelstelling beantwoorden, vermits de verhouding van de kultuurvolgende tot de gespecialiseerde vogelsoorten helemaal in het voordeel van laatstgenoemde uitvallen, namelijk met 13.192 broedgevallen tegenover slechts 9.188 nesten van kultuurvolgers (7.525 koolmezen, 1.651 ringmussen en 12 huismussen). Per 1.000 nestkasten betekent zulks 278 t.o.v. 193, en deze gunstige verhouding werd in elk der negen Belgische provincies bereikt! Het meest hoopgevend bij dit alles lijkt ons echter wel het feit dat wij jaarlijks bijna steeds meer vooruitgang boeken in dat opzicht en 1967 b.v. staat nu reeds aan de spits, want de 9.267 op heden

binnengekomen gegevens leveren een uitzonderlijk goede verhouding op van *per 1.000 nestkasten* niet minder dan 363 gespecialiseerde vogelsoorten-nesten tegen slechts 163 nesten van de kultuurvolgers (138 koolmezen en 25 ringmussen). Nog nooit bekwamen wij hogere cijfers voor de pimpelmees (200 op 1.000 nestkasten), voor de glanskopmees (35), de zwarte mees (44), de boomkruiper (6, of in totaal 53 in de gewone mezennestkasten), de boomklever (2) en de bonte vliegenvanger (21)! Eveneens waren de voornoemde cijfers voor de koolmees en de ringmus de laagste die wij de laatste vier jaren noteerden.

Wij willen hieronder graag de voornaamste principes uiteenzetten waarop onze werkwijze steunt om tot voormelde gunstige toestand te geraken en wij zijn er ons bewust van, dat meerdere bijzonderheden nog kunnen bijgewerkt en verbeterd worden in de toekomst, met de medewerking van alle belangstellenden in Nederland als in België:

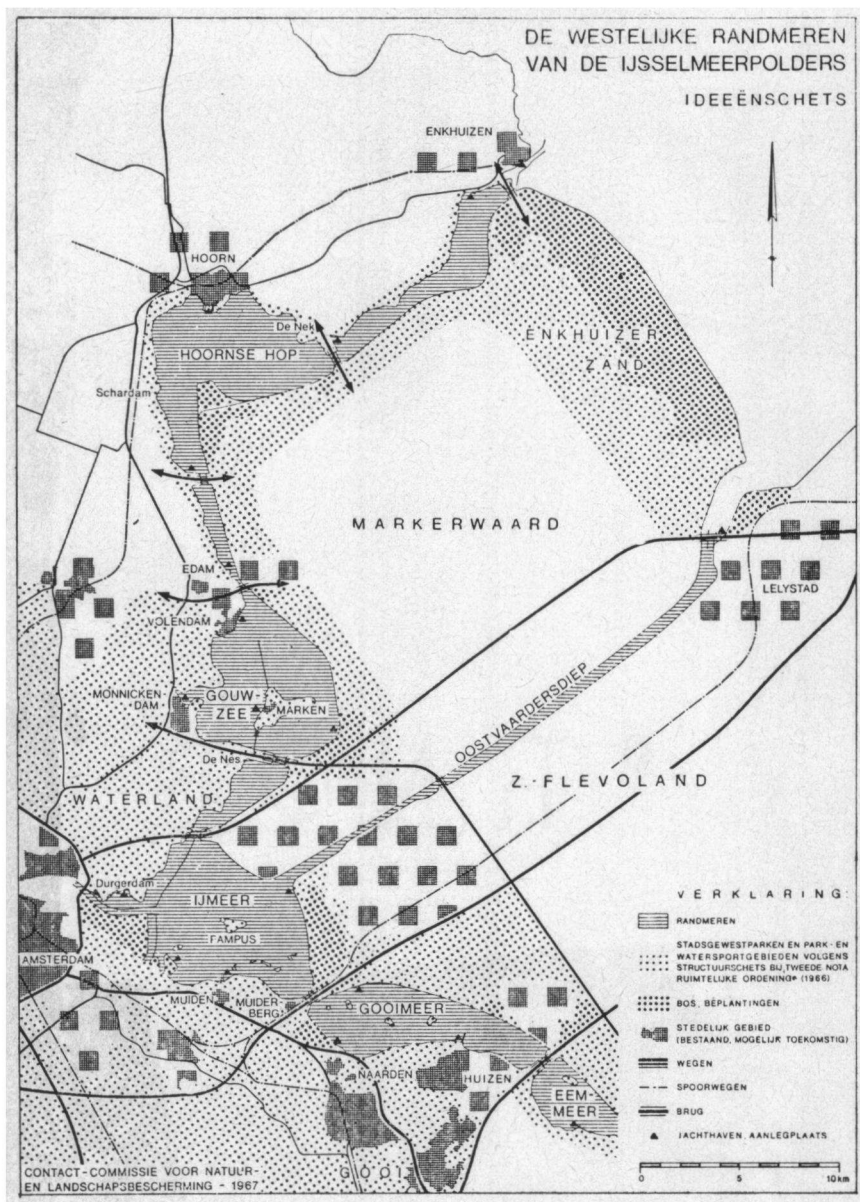
1) Het gebruik van een kleiner type-nestkast. De zogenaamde „Wageningse” nestkast is vooral uitstekend geschikt voor de koolmees, doch heel wat minder voor alle andere mezensoorten, die liefst holten met veel kleinere afmetingen betrekken. Onze „selektieve” nestkastjes hebben 9 x 9 x 18 cm als binnenmaten, met bovendien een vlieggaat dat de 3 cm diameter niet overtreft. Bovendien ondervonden wij dat ongeschilderd vers hout vooral de matkopmees bevalt.

2) Bij voorkeur worden onze nestkasten geplaatst in uitgestrekte boscomplexen, liefst zover mogelijk verwijderd van alle menselijke nederzettingen. In dit opzicht werd de laatste 2 jaren vooral in de provincies Namen en Luxemburg met veel succes het aantal nestkasten opgedreven in vele dominante en gemeentelijke bossen aldaar, hetgeen ons ook toeliet de eerder zwakke bezetting in die streken in vroegere jaren nu op vrij krachtige wijze naar omhoog te voeren.

3) Als algemeen principe huldigen wij het zo laag mogelijk plaatsen van onze nestkasten (meestal niet hoger dan 2 m, tenzij bij verontrusting door het publiek) en het richten van de vliegopening naar het bos toe, dus nooit naar aan de wind blootgestelde open ruimten! Dit lijkt ons vooral belangrijk omdat de algemene neiging bij het plaatsen van nestkasten precies in omgekeerde zin gaat!

4) Plaatselijk dienen wij rekening te houden met bepaalde gunstige of ongunstige factoren en dat is van het grootste belang: zo hebben wij aan den lijve moeten ondervinden dat de in beide Vlaanderen zo aantrekkelijke exotische koniferen (Douglas, abies, epicea) in Hoog-België zo goed als geen nestkastbezetting opleverden; de oorzaak hiervan lijkt ons wel het voorkomen in dergelijke beschutte naaldboutbossen van heel wat voor de vogels dodelijk-gevaarlijke roof- en knaagdieren, die enkel in Midden- en Hoog-België opereren, namelijk de eikelmuis (de gevaarlijkste soort, ook het talrijkst in Midden-België), de hazelmuis (in de Ardennen) en „last but not least”, de zeldzame boommarter, die op enkele plaatsen in de

Selektieve nestkasten in België

(*Vervolg van bladzijde 440*)

zuidelijke Ardennen zijn „bloedig” spoor naliet: door het vlieggat weggerukte nesten en overblijfsels van oude en jonge vogels! Wij wijten ook aan voornoemde natuurlijke vijanden de betrekkelijk gerichte dichtheid van alle vogelsoorten in het Ardeens bos, want wanneer maar sommige jaren deze zoogdieren in aantal waren afgenomen, dan liepen de aantallen door vogels bezette nestkasten vrij snel op. Hetzelfde geldt echter ook voor de hinderlijke insekten (wespen en hommels vooral) en voor de slakken tijdens zeer vochtige periodes, want ook deze dieren zijn in de Ardennen veel gewoner dan in Laag- en Midden-België.

In Laag-België daarentegen zijn het vooral de ringmussen die geweerd dienen te worden om tot een goede mezenbezetting te kunnen geraken, en dat bekomt men daar precies door bij voorkeur de nestkasten zo diep mogelijk in het gesloten bos te plaatsen, ver van de open en lichtrijke ruimten; een plaatselijke houtkap van het onderhout heeft hier soms ware rampen in dit opzicht aangericht, want in korte tijd zaten alle aldus zichtbaar geworden nestkasten vol met ringmussen!

III. *De huidige evolutie*

Het belangrijkste aspekt bij elke nestkast-operatie is evenwel de evolutie der soorten na een bepaald aantal jaren intensieve aktie. In dat opzicht geven de dichtbij de agglomeraties aangebrachte woongelegenheden werkelijk teleurstellende ontwikkelingen te zien, bij zover dat er na 2-3 jaren experimenteren meestal geen resultaten meer worden opgemaakt en meegedeeld, dan wanneer het oordeelkundiger zou zijn de proef eenvoudig stop te zetten door het verwijderen van alle dergelijke nestkasten, die enkel de kultuurvolgende soorten (ten nadele van al de andere!) dienen... jammer genoeg gebeurt dat niet steeds.

Toen wij echter op massale wijze van wal staken met onze selektieve nestkasten wisten wij natuurlijk niet of ook bij ons na een zekere tijd geen degradatie in de bezetting zou optreden, in die zin dat de uiteindelijke evolutie tenslotte toch in het voordeel van de kultuurvolgers zou verlopen... De tijd werkt immers in dat opzicht volledig tegen ons, want elk jaar breidt de menselijke, landbouwkundige en industriële expansie zich steeds verder uit en verminderen of ontaarden onze natuurlandschappen steeds iets meer. Dat na de hongerwinter van 1963 onze holtebewoners fel in aantallen waren geslonken was helemaal niet zo verontrustend, want op dat ogenblik zelf (broedseizoen 1963) werden zelfs iets meer verliezen geleden door de kultuurvolgers met de ringmus aan de spits (58% vermindering). Maar in 1964 en vooral in 1965 verliep het beeld veel ongunstiger, vooral dat laatste jaar, toen een werkelijke indringing van ringmussen in

alle boslandschappen van Laag- en Midden-België een zeer ongunstige ontwikkeling meebracht voor al de gespecialiseerde mezensoorten, die toen alle vier in aantal verminderden, ook in onze selektieve nestkasten. Het viel ons echter toen reeds op dat deze verliezen vrij gematigd bleven in vergelijking met die vastgesteld in de gewone nestkasten, zodat wij toch rekenden op een gunstige kentering in de volgende jaren, vooral omdat wij toen meer en meer onze aktie in de Ardennen konden ontplooiën. Want daar leven er zo goed als geen ringmussen en minder koolmezen dan in de rest van België.

Dat kwam inderdaad precies zo uit. Zelfs veel schitterender dan wij ooit hadden kunnen verwachten. Want nu in 1967 bereikten wij reeds het ongelofelijk gewaande verschijnsel, dat de aantallen van de koolmees en de ringmus samen ($1.279 + 236 = 1.513$) zo goed als geëvenaard worden door die van de echte gespecialiseerde soorten, de pimpelmees zelfs niet bijgerekend! Deze laatste (matkop: 330, glanskop: 321, zwarte mees: 410, kuifmees: 70, gekraagde roodstaart: 45, winterkoning 55, boomkruiper: 53, langklauwboomkruiper: 1, boomklever: 19, en bonte vliegenvanger: 197) totaliseren immers 1.501. Hetgeen, samen met de 1.853 broedsels van de pimpelmees, een totaal van 3.354 geeft tegenover slechts 1.515 kultuurvolgers, wat meer dan het dubbele betekent! Wij zijn dus werkelijk op de goede weg om inzake soortenverhouding heel wat grondiger wijziging ten gunste tot stand te brengen in kwalitatieve zin, dan wanneer wij door kwantitatieve bezettingscijfers de wedloop met de steeds wisselende fluctuaties in het leven van de holenbroedende vogelsoorten (koude winters, natuurlijke vijanden, onderlinge competitie, enz.) zouden trachten te winnen! Voormelde factoren zullen natuurlijk steeds heel wat machtiger blijven dan alle inspanningen die wij tegen deze „windmolens” zouden ondernemen, zoals „nestkasten met veel bezetting”, wintervoeding of vermindering van de druk van jacht of vogelvangst op onze vogelwereld. Mutatis mutandis is dit „kwaliteits”-principe inzake vogelbescherming op heel wat andere groepen toepasselijk dan enkel op de holenbewonende soorten, want het volstaat daartoe even de algemene degradatieverschijnselen te bekijken die door de kultuurvolgende soorten bij al onze werkelijk merkwaaardige voedselspecialisten worden aangericht, rechtstreeks of onrechtstreeks (b.v. door voedsel-konkurrentie), wat uiteindelijk op hetzelfde funeste resultaat uitloopt! Enkel het maken van een scherp onderscheid tussen de ten allen prijze te beschermen soorten en de in dat opzicht zo schadelijke kultuurvolgers moet de basis vormen van al onze vogelbeschermingsmaatregelen in de toekomst. Door het bestaan van heel wat „grensgevallen” (zie hierboven kool- en pimpelmees) is deze taak verre van eenvoudig, doch toch zo noodzakelijk!

Om nu op onze selektieve nestkasten terug te komen volstaat het hieronder een overzicht te geven van de broedgevallen die wij van 1964 tot 1967 hebben mogen boeken om soort per soort de zo gunstige evolutie van de laatste jaren te kunnen nagaan. Om echter die vergelijking gemakkelijker

te maken hebben wij alle gegevens herleid tot een gemiddelde van 1.000 nestkasten.

	1964:	1965:	1966:	1967:	<i>Evolutie</i> 1966-67	<i>Evolutie</i> 1964-67
Aantal nestkasten:	7.660	10.449	15.643	9.267	= 43.010	gegevens in totaal
Ringmus:	28	62	30	25	— 5	— 3
Koolmees:	171	213	146	138	— 8	—33
Kultuurvolgers:	199	275	176	163	—13	—36
Pimpelmees	114	151	144	200	+56	+86
Matkopmees:	40	37	29	36	+ 7	— 4
Glanskopmees:	24	20	28	35	+ 7	+11
Zwarte mees:	30	27	27	44	+17	+14
Kuifmees:	10	8	8	8	—	— 2
Gespecialiseerde mezen:	104	92	92	123	+31	+19
Gekraagde roodstaart:	8	11	9	5	— 4	— 3
Winterkoning:	4	7	5	6	+ 1	+ 2
Boomkruiper:	1	2	2	6	+ 4	+ 5
Boomklever:	1	1	1	2	+ 1	+ 1
Bonte vliegenvanger:	1	8	12	21	+ 9	+20
Andere soorten:	15	29	29	40	+11	+25
Totale bezetting:	432	547	441	526	+85	+94

IV. *Ornithologische vaststelling*

Ook van zuiver ornithologisch standpunt uit leverden onze zo talrijke nestkasten heel wat inlichtingen op. Wij zullen hier de voornaamste even opsommen:

1) Het feit dat een soort zoals de matkopmees vrij gemakkelijk in onze nestkasten komt nestelen, dan wanneer vele handboeken dit als volkomen onmogelijk beschouwen (zie b.v. Bannerman; 1953, blz. 204: „Willow tits never use a nest-box”). Wij hebben thans reeds 1.750 gevallen bereikt die deze vaststelling volledig weerleggen! Wel stelt deze soort bepaalde eisen aan haar biotoop, waardoor ze in sommige streken, b.v. midden in de grote Ardeense wouden, totaal ontbreekt. Weelderige begroeiing met allerlei onkruidzaden (de meest begeerde is wel degelijk de hennepnetel) is voor deze soort essentieel en zo wordt verklaard waarom in bossen met goede ondergroei de matkop talrijker zal zijn dan in bossen zonder ondergroei. In België vinden wij de beste biotopen in Oost-Vlaanderen, waar deze mees soms de gewoonste soort kan zijn (Ursel, Meerbeke, Waasmunster, Petegem/Schelde). De hoogste densiteit vonden wij te Waasmunster (26 met 125 nestkasten!).

2) Het verschijnen in België van een vroeger bijna ongekende broedvogel, namelijk de bonte vliegenvanger, tot in 1964 slechts als toevallige en onregelmatig voorkomende broedvogel bekend. In dat jaar slaagden wij erin 6 nesten ervan in 92 nestkasten in het woud van Anlier (provincie Luxemburg) te krijgen, een aantal dat sindsdien telkenjare met sprongen

opliep: 81 in 1965 met 726 aldaar aangebrachte nestkasten, 171 in 1966 met 695 nestkasten, 183 in 1966 met 740 nestkasten. Ondertussen vestigde deze soort zich eveneens in onze selectieve nestkasten te St. Hubert (5 in 1966 met 182 nestkasten, 9 in 1967 in 116 nestkasten), te Wellin (3 in 1966 met 272 nestkasten, 5 in 1967 met 200 nestkasten) en tenslotte ook dit jaar te Chiny. In het woud van Anlier is de bonte vliegenvanger nu wellicht de gewoonste vogelsoort geworden, in elk geval overtreft ze in onze nestkasten alle andere bewoners.

3) De vrij preciese verspreiding in België van soorten zoals de glanskopmees werd ons heel wat duidelijker tengevolge van ons massaal onderzoek: zo konden wij uitmaken dat deze mees totaal ontbreekt in de provincie Antwerpen (5.039 negatieve gegevens), in West-Vlaanderen enkel voorkomt in een zuidoostelijke uithoek (Anzegem: 2 nesten in 428 nestkasten, Bossuit: 1 in 40 en Waregem: 1 in 34), daarentegen in Oost-Vlaanderen en Limburg reeds een flink bezette broedzone bezet in het zuiden (41 nesten met 6.018 kasten in Oost-Vlaanderen, te Elene-Leeuwergem, te Ruien, te Orroir, te Nukerke en te Opbrakel, 27 nesten in Limburg met 4.968 kasten te Sint Truiden, Lanaken en Leut), terwijl in Brabant precies de helft van de onderzochte gebieden (13 op 26) glanskopmezen herbergden; in het ganse zuidelijk deel van België (provincies Henegouwen, Namen, Luik en Luxemburg) komt de glanskopmees zowat overal voor, terwijl de matkop aldaar in meer dan de helft der onderzochte lokaliteiten ontbreekt. Er is dus blijkbaar wel een zekere compensatie tussen beide soorten die steunt op een vrij grote rivaliteit daar waar ze uitzonderlijk samen voorkomen en dan domineert blijkbaar de glanskop. Doch de ekologische eisen liggen ver uiteen, want de glanskop komt veel meer voor in dezelfde biotopen dan de pimpelmees, die echter op haar beurt aldaar meestal dominant is. De enige uitzonderingen bevinden zich meest in de Luxemburgse hoge venen (Les Tailles, Wibrin, Petit, Thier, Freux, Vesqueville, Tintange) waar nog wat loofhout overblijft; want in de Luikse Hoge Venen heeft de pimpelmees zich beter en sneller aangepast aan de uitgestrekte epica-aanplantingen, wat opnieuw haar cultuur-minnend karakter (in vergelijking met de ekologisch verwante glanskop) onderlijnt. De verhouding pimpelmees-glanskop-matkop per provincie is thans de volgende in België, per 1.000 nestkasten gemiddeld:

West-Vlaanderen:	68	matkoppen	1	glanskop	183	pimpelmezen
Oost-Vlaanderen:	91	"	7	glanskoppen	177	"
Antwerpen:	44	"	0	"	134	"
Limburg:	44	"	5	"	131	"
Brabant:	21	"	32	"	191	"
Henegouwen:	10	"	58	"	192	"
Namen:	23	"	51	"	144	"
Luik:	3	"	37	"	99	"
Luxemburg:	13	"	45	"	111	"
BELGIË:	37	"	26	"	148	"

Hieruit blijkt b.v. wat een ornithologische verarming de enorme epicea-

Bonte Vliegenvanger / Foto R. Blansaer - Belgische Natuur- en Vogelreservaten

aanplantingen in de Luikse Hoge Venen hebben veroorzaakt op de inlandse avifauna, want ook vele andere vogelsoorten zijn aldaar thans slechts zeer dun gezaaid.

4) Van minder belang zijn de uitzonderlijke broedgevallen van onverwachte soorten in onze kleine nestkasten: hieronder verdient de boomklever toch een speciale vermelding, want het aantal stijgt jaarlijks, vooral in Luik, waar er in 1967 reeds 12 nesten waren op 974 nestkasten. Ook de gewone boomkruiper steeg vrij plots in aantal dit jaar (53 in totaal, of

6 per 1.000 nestkasten), dit wellicht tengevolge van het rotten van een groot deel onzer houten nestkasten na 3-4 jaren gebruikt. Ook de winterkoning neemt toe, vooral in de bossen met ondergroei en bramen (Oost- en West-Vlaanderen); daarentegen lopen de aantallen van de gekraagde roodstaart overal achteruit sinds twee jaren, en hiervoor hebben wij geen afdoende verklaring, tenzij wanneer men een algemeen achteruitgang van deze zomergast zou veronderstellen voor 1966 en 1967. Nog zeldzamer zijn de twee degelijk vastgestelde broedgevallen van de langklauwboomkruiper namelijk te Wibrin (Luxemburg) in 1966, en te Naomé (Namen) in 1967. Deze soort vestigt zich trouwens ook meer en meer in de Ardeense epiceawouden waar ze veel jaagt op hooiwagen-spinnen.

V. Toekomstige ontwikkeling

Welke verdere plannen en voortuitzichten kunnen wij nu maken op een ogenblik dat onze aktie in België in volle ontplooiing is en haar selektief karakter steeds beter bewijst?

Naast een verdere expansie in België, vooral in de vele thans nog niet bewerkte wouden in de Ardennen, dringt zich meer en meer een identieke aktie op in het zo vogelminnend Nederland, dat stellig ook op dit gebied van moderne vogelbescherming een baanbrekende rol zal willen vervullen. Een eerste begin van uitvoering greep reeds plaats in de prachtige bossen van het Staatsbosbeheer te Dwingeloo in Drente, waar door bemiddeling van mijn vriend Arend Timmerman 200 selektieve nestkasten konden geplaatst worden eind 1966. Reeds dit jaar zouden de bekomen resultaten zeer gunstig geweest zijn. Het is vooral in dergelijke afgelegen gebieden dat wij verder dienen te werken, want in de reeds meer met klassieke nestkasten bewerkte plaatsen in Nederland is vooral het sterk dominante karakter van de koolmees gebleken (b.v. 677 nesten van deze soort op de Hoge Veluwe in 1966, op 1.000 nestkasten!). Anderzijds zijn de ringmussen en vooral de eikel- en hazelmuizen in Nederland heel wat minder te vrezen dan in België. Het komt er dus op aan het streng selektief karakter van onze nestkasten volop tot uiting te laten komen ten opzichte van de thans overheersende koolmees, zodat het evenwicht in vrij korte tijd kan hersteld worden. Er komen trouwens nog meer dan genoeg koolmezen tot broeden in de selektieve nestkasten om zich over de toekomst van deze vogelsoort helemaal geen zorgen te maken! Wat wij echter stellig moeten afraden is het mengen van gewone en selektieve nestkasten, want dan gaan alle voordelen van laatstgenoemde totaal verloren wegens de te grote aantrekkelijkheid van eerstgenoemde nestkasten ten voordele van alle kultuurvolgende vogelsoorten! En ook inzake vogelbescherming is het „betere” dikwijls de vijand van het „goede”! Onze aktie is trouwens zodanig hoogdringend dat alle varianten erop voor het ogenblik ongewenst zijn...

Om echter het duurzame karakter van onze selektieve nestkast te verzekeren heeft mijn medewerker Paul Tordoir zo pas een model in houtbeton op punt gesteld, dat naast een ongewijzigd selektief aspekt (dezelfde binnen-

afmetingen) volgende bijkomende voordelen biedt: 1) Duurzaamheid praktisch onbeperkt verzekerd, daar waar houten nestkasten na 3-4 jaren moeten vervangen worden. 2) Minder aantrekkelijk voor wespen en hommels wegens het ontbreken van hout. 3) Door het vernuftig aanhechtings-systeem ook zo goed als geen bezetting meer van hinderlijke zoogdieren als eikel- en hazelmuizen, en waarschijnlijk ook van eekhoorns of boommarters. 4) Geen gebruik meer van nagels of dergelijke om de nestkasten vast te hechten. 5) Gemak van plaatsen in alle soorten bos zodra ergens een of andere horizontale tak aanwezig is. 6) De verkoopprijs is heel wat lager, rekening houdend met de zoveel langere duur van gebruik van deze hout-betonnen nestkast.

Met opzet hebben wij niet gesproken over andere, vooral grotere modellen van nestkasten: de soorten die erdoor kunnen begunstigd worden (b.v. de bosuil) zijn in elk geval heel wat minder talrijk vertegenwoordigd dan onze mezensoorten; bovendien mogen wij niet vergeten dat bij de grotere vogelsoorten het gevaar van breuk in het evenwicht nog hoger is dan bij de kleine zangvogels. Een reden temeer dus om ook daarmee zeer voorzichtig tewerk te gaan, vooral als men rekening wil houden met het feit dat vele natuurlijke vijanden van grotere vogels (wilde kat, oehoe, havik) de laatste tijd zijn weggevallen of zeer schaars geworden.

Ook spraken wij niet over het onbetwistbaar nut dat onze holte-bewonende insektenetende vogels aan land- en bosbouw kunnen bewijzen; het volstaat echter enkel erop te wijzen dat betere soortenverhoudingen onvermijdelijk tot hogere rentabiliteit in dit opzicht moet leiden, vermits elk dier, elke vogel zijn welbepaalde rol speelt in de boshuishouding, zodat ook in dit opzicht elke „monokultuur” van holtenbewonende vogels, zoals kool- en pimpelmezen, ringmussen of bonte vliegenvangers (in Duitsland) met de gewone nestkasten enkel funeste resultaten kan opleveren.

Door onze selektieve nestkasten worden alle „ekologische niches” heel wat beter door de verschillende en meer gespecialiseerde vogelsoorten benut.

• *Henri Wille, Antwerpse Heerweg 52, Lembeke, Eeklo, België*